

1924-1960 YILLARI ARASINDA ESER VEREN ÖĞRETMEN YAZARLARIN ESERLERİNİN EĞİTİM İDEALİZMİ YÖNÜNDEN DEĞERLENDİRİLMESİ

İpek ERCANASLAN¹, Erol OGUR²

Makale Bilgisi

Araştırma Makalesi

DOI: 10.19171/uefad.873429

Makale Geçmişi:

Başvuru 02.02.2021

Kabul 27.03.2021

Anahtar Kelimeler:

Edebiyat,
Eğitim,
Eğitim idealizmi,
Öğretmen,
Öğretmen idealizmi.

Özet

Bu çalışma, 1924-1960 yılları arasında eser veren öğretmen yazarların öğretmen karakter bulunan ve eğitim konusunu içeren roman türündeki eserlerinden ideal eğitim ve ideal öğretmen özelliklerini tespit etmeyi amaçlayan nitel bir çalışmadır. Araştırmanın sınırlılıklarına uygun olarak seçilen 20 romandaki ideal eğitim ve öğretmenlik mesajları belge tarama yöntemi ile tespit edilmiş olup bu mesajlar betimsel analiz ve içerik analizi kullanılarak ayrı başlıklar altında detaylı şekilde yorumlanmıştır. Sonuç olarak ise öğretmen yazarların öğretmen ve eğitim konulu romanlarından ideal eğitim ve öğretmenlik mesajlarına ulaşılacağı görülmüştür. Bu mesajların yorumlanması sonucunda ise öğretmenlerin çalıştıkları yerlerdeki ekonomik yapının, öğretmen- halk ilişkisinin, halkın eğitim hakkındaki düşüncelerinin ve öğretmenlerin mesleklerini tercih nedenlerinin eğitimi doğrudan etkilediği anlaşılmıştır. Ek olarak, eğitimi olumlu ve olumsuz etkileyen unsurların varlığı da tespit edilmiştir. Romanlarda eğitimi olumsuz etkileyen unsurlar; ekonomik, fiziki ve doğal problemler ile öğretmenlerin, öğrencilerin, bürokratların ve halkın olumsuz düşünce ve eylemleridir. Bu olumsuz unsurlarla birlikte ideal eğitim ortamını oluşturmak ya da korumak için halk, bürokratlar ve idealist öğretmenler tarafından yapılan çeşitli icraatlar da tespit edilmiştir. Ayrıca incelenen romanlardaki öğretmen niteliklerinin ve davranışlarının yorumlanmasıyla birlikte ideal öğretmen tipinin niteliklerine ulaşılmıştır.

AN EVALUATION OF THE LITERARY WORKS OF TEACHER- AUTHOR, WHO PRODUCED THEIR WORK BETWEEN 1924-1960 IN TERMS OF EDUCATION IDEALISM

Article Information

Research Article

DOI: 10.19171/uefad.873429

Article History:

Received 02.02.2021

Accepted 27.03.2021

Keywords:

Literature,
Education,

Abstract

This qualitative study aimed at identifying ideal educational and ideal teacher characteristics from the works of teacher-authors who wrote novels between 1924 and 1960 containing teacher characters and the subject of education. Ideal educational and teachership messages in 20 novels which were selected in accordance with the limitations of the research were determined by documentary screening method. These messages were interpreted in detail under separate headings using descriptive analysis and content analysis. As a result, it has been seen that messages of educational idealism and teachership can be gleaned from the novels of teacher -authors on the topic of teachers and education. Results showed that the economic structure in the places where teachers work, the relationship between teachers and the public, the thoughts of the public about education and the reasons why teachers prefer their profession directly affect education. In addition,

¹ Doktora Öğrencisi, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe Eğitimi Bölümü, ipekeransln@hotmail.com, OrcID:0000-0002-9970-1186

² Doç. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, ogur@uludag.edu.tr, OrcID: 0000-0002-7710-3361

Educational idealism,
Teacher,
Teacher idealism.

the presence of elements that positively and negatively affect education were also identified. Factors affecting education negatively in novels are negative thoughts and actions of teachers, students, officials, and the public together with economic, physical, and natural problems. Along with these negative elements, it has been determined that various actions made by the public, officials, and idealistic teachers to create or to maintain an ideal educational environment. Additionally, the qualities of the ideal teacher type were achieved by interpreting the teacher qualities and behaviors in the novels studied.

Kaynakça Gösterimi: Ercanaslan, İ., & Ogur, E. (2021). 1924-1960 yılları arasında eser veren öğretmen yazarların eserlerinin eğitim idealizmi yönünden değerlendirilmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34(2), 892-922. <https://doi.org/10.19171/uefad.873429>

Citation Information: Ercanaslan, İ., & Ogur, E. (2021). An evaluation of the literary works of teacher-author, who produced their work between 1924-1960 in terms of education idealism. *Journal of Uludag University Faculty of Education*, 34(2), 892-922. <https://doi.org/10.19171/uefad.873429>

1. GİRİŞ

Türkçe Sözlük'te “ülküçülük” olarak tanımlanan idealizm, daha geniş bir tanımla bir ülkeye sahip olmayı ve kendini buna adamayı ifade etmektedir (Ergün, 2006). İdeal insan ise, “Düşüncenin tasarlayabileceği bütün üstün nitelikleri kendinde toplayan kişi” şeklinde tanımlanmaktadır (TDK). İdeal insan; hedefleri bulunan, yüksek hedeflerine odaklanan, özverili, mütevazı, sorumluluklarını bilen, çevresinin ve toplumun beklentilerinin farkında olan insandır. İdeal insanı yetiştirecek olan öğretmenin kendisi idealist olmak durumundadır. Ancak idealist öğretmenliğe ilişkin algı hep geçmiş zamanla ilgilidir. Oysa idealist öğretmenlik hem geçmişe hem bugüne hem de geleceğe yöneliktir. Ancak şu bir gerçektir ki “toplumlar yükselmesini idealist insanlara borçludur” (Can vd., 2019, s. 406).

İdealizmin ve idealist eğitim sürecinin yansıdığı alanlardan biri de edebiyattır. İnsan yaratıcılığının sonucu olarak ortaya çıkan bir mahsul olan edebiyat, “Söz, yazı biçimini almış bir yaşantı veya yaşantılaşmış sözlü ya da yazılı bir anlatış biçimidir” (Kösemihal, 2014, s. 9) şeklinde tanımlanabilir. Taşdığı güzel ve derin anlatım niteliği yanında edebiyat, içinde bulunduğu toplumu ve bu toplumdaki gelişmeleri yansıtmaya özelliği de taşımaktadır. Bu yansıtmaya özelliği edebiyatın değeridir. Edebiyatın değeri, güzel olmasıyla birlikte insanı ve hayatı bütün zenginliğiyle anlatmasından da kaynaklanmaktadır. Edebî metinler de yazarının dünya görüşünden ve içinde bulunduğu toplumun gelişmelerinden bağımsız değildir. Edebiyat, içinden çıktığı toplumun dilinden, kültüründen ve ideolojilerinden etkilenmekte bunların

çerçevesinde meydana gelmektedir. “Her edebiyat yazısı belirli bir dünya görüşünü, inancı, doktrini, ideolojiyi savunur veya bunlara tepkide bulunur” (Köseihal, 2014, s. 8).

Edebî türler içinde özellikle roman türünün toplumu ve çeşitli ideolojileri yansıttığı görülmektedir. Ülkemizde romanlar, yazarlarının ideolojisi ve içinde bulunduğu dönemin özelliklerine göre şekillenmişlerdir. Örnek olarak, Millî Mücadele sonrasında başlayan ve inkılaplara bağlılığı işleyen *Vurun Kahpeye* ve *Yeşil Gece* gibi Cumhuriyet Dönemi romanları ve Mahmut Makal’ın *Bizim Köy* adlı eseriyle birlikte başlayan, köyün ve köylünün sorunlarını işleyen toplumcu gerçekçi köy romanları, ideolojinin şekillendirdiği roman kavramına örnek olmaktadır.

II. Meşrutiyet sonrası hız kazanan millî edebiyat anlayışı, Türk aydınının Anadolu’ya olan bakışını etkilemiştir. Bu akımın etkisiyle Anadolu, unutulmuşluğa mahkûm edilen bir yer olmaktan çıkarılması gereken bir ütopya hâline gelmiştir. Anadolu’da gerçekleştirilmek istenen aydınlanmanın eğitimle başlayacağı düşüncesinden hareketle ilk olarak öğretmenler Anadolu’da çalışmaya talip olurlar. Ziya Gökalp’ın işaret ettiği “halka doğru” anlayışı doğrultusunda Türk romanında eğitim alanında idealist şahsiyetlerin işlendiği romanlar yazılmaya başlanmıştır. Bu bağlamda; *Çalılıkusu*, *Yakılacak Kitab*, *Acımak*, *Yeşil Gece*, *Vurun Kahpeye*; Anadolu’yu aydınlatmaya -ve halka doğru- giden öğretmen tipleri işleyen romanlardır. Bu romanlarda, idealist öğretmenlerin takındıkları tavır ve tutumlar ile elde ettikleri sonuçlar aynı olamamıştır. Bireysel ya da ailevi sorunlardan kaynaklanan tesadüflerin sevkiyle Anadolu’ya giden *Çalılıkusu*, *Yakılacak Kitab*, *Acımak* romanlarındaki öğretmenler halkla bütünleşmeyi gerçekleştirerek başarılı olmuşlardır. Diğer taraftan *Yeşil Gece*, *Vurun Kahpeye* romanlarındaki gönüllü olarak Anadolu’ya giden öğretmenler halkla bütünleşme imkânı bulamamış, acı sonlarla karşılaşmışlardır (Sevinç, 2012).

Genç Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk yıllarında aydının ve eğitimin idealizmini vurgulayan bu romanların ardından eğitime, Anadolu’ya ve köye bakış da zaman içinde değişmeye başladı.

1950’li yıllara gelinceye kadar, Türk insanının büyük çoğunluğu köylerde yaşamaktadır. Bu sebeple, eğitimin en önemli hedefi, öncelikle nüfusun çoğunluğunu oluşturan ve üretimin de tarıma dayalı olduğu ekonomik sınıf olan köylünün eğitilmesi olmuştur. Özellikle Köy Enstitülerinin kurulmasının altında yatan en önemli hedefler, köylünün eğitilmesi, yaşam şartlarının buldukları yerde iyileştirilmesi, okul ve öğretmen aracılığıyla modern düşünce, bilim ve teknolojinin teorik ve pratik uygulamaları da kapsayacak biçimde köye ve köylüye götürülmesi şeklinde olmuştur. Cumhuriyet’in ilanından sonra köye yönelik edebî eserlerin sayısında bir artış olmuştur; ancak “köy edebiyatı” denen akım asıl olarak tek-parti döneminde değil, daha çok 1950’den itibaren önemli bir ivme kazanmıştır. Köy enstitülü yazarların eserlerinde, öğretmen belirleyici önemde bir yer tutmaktadır. “Mahmut Makal’ın *Bizim Köy*’ünden Fakir Baykurt’un *Onuncu Köy*’üne, Talip Apaydın’ın *Ortakçılar*, *Yarbükü* vb. eserlerde, öğretmenlere ‘Atatürk inkılâbının mümessili’ olarak toplum önderliği görevi yüklendiği görülür” (Ogur, 2018, s. 284).

Bu araştırmada 1924-1960 yılları arasında öğretmen yazarlar tarafından yazılan öğretmen ve eğitim konulu romanlardan ideal eğitim ve ideal öğretmenlik özelliklerine ulaşmak amaçlanmıştır. Genel çerçevede ise aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. 1924 ile 1960 yılları arasında yazılmış romanlarda ideal eğitim ve öğretmenlik idealizmini belirleyen şartlar nelerdir?
2. İdeal eğitim ve ideal öğretmenlik anlayışının şekillenmesinde etkili olan unsurlar nelerdir?
3. Romanlarda, idealizmi örseleyen unsurlar nelerdir?
4. Romanlarda halk, bürokratlar ve öğretmenler ideal eğitim ortamını sağlamak için hangi faaliyetlerde bulunmaktadırlar?

5. Söz konusu dönem içerisinde eser vermiş ve eğitim- öğretim faaliyetlerinde bizzat yer almış öğretmen yazarların eserlerinden yola çıkılarak oluşturulacak ideal öğretmen tipinin özellikleri nelerdir?

Bu çalışma, öğretmenlik yapmış yazarların eserlerinden tespit edilecek ideal eğitim ve ideal öğretmenlik mesajlarının, toplumda aydın olarak nitelendirilen yazarların tecrübelerinden ve fikirlerinden faydalanılarak bir ideal eğitim ve ideal öğretmen portresi oluşturulması yönünden önemli görülmektedir.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Deseni

Bu çalışma nitel araştırma modeli temel alınarak yapılmıştır. Yıldırım, nitel araştırmayı, “...gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel bilgi toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma...” olarak tanımlamıştır (Yıldırım, 1999, s. 10). Araştırmada, nitel araştırma desenlerinden olan doküman incelemesi deseninden yararlanılmıştır.

Araştırma kapsamında tespit edilen 20 eser incelenirken, bu eserlerdeki idealist öğretmen modeline, ideal eğitim ve öğretim şekline yönelik mesajlar nitel araştırma yöntemlerinden olan belgesel tarama yöntemi kullanılarak belirlenmiştir. “Belgesel tarama, belli bir amaca dönük olarak, kaynakları bulma, okuma, not alma ve değerlendirme işlemlerini kapsar” (Karasar, 2012, s. 183).

2.2. Araştırma Belgeleri

Araştırmanın belgelerini, 1924 ile 1960 yılları arasında yayımlanan, öğretmen yazarlar tarafından yazılmış, şahıs kadrosu içinde öğretmen karakterler bulunan ve bu karakterler üzerinden eğitim mesajı veren eserler oluşturmaktadır.

Araştırma kapsamında incelenen romanlar şunlardır:

1. Ahmet Hamdi Tanpınar: *Huzur* (1949)
2. Cevdet Kudret Solok: *Havada Bulut Yok* (1958)
3. Halide Edib Adıvar: *Tatarcık* (1939)
4. Halide Edib Adıvar: *Vurun Kahpeye* (1926)
5. Kemal Bilbaşar: *Denizin Çağırışı* (1943)
6. Mahmut Makal: *Bizim Köy* (1950)
7. Mahmut Makal: *Köye Gidenler* (1959)
8. Peyami Safa: *Mahşer* (1924)
9. Peyami Safa: *Biz İnsanlar* (1959)
10. Refik Halit Karay: *Karlı Dağdaki Ateş* (1956)
11. Reşat Nuri Güntekin: *Damga* (1924)
12. Reşat Nuri Güntekin: *Acımak* (1928)
13. Reşat Nuri Güntekin: *Yeşil Gece* (1928)
14. Reşat Nuri Güntekin: *Kan Davası* (1955'te tefrika edilmiş 1962'de yayımlanmıştır.)
15. Rıfat Ilgaz: *Hababam Sınıfı* (1957)
16. Samim Kocagöz: *Nabi'nin Park Kahvesi (Bir Şehrin İki Kapısı)* (1948)
17. Sunullah Arısoy: *Karapürçek* (1958)
18. Şevket Süreyya Aydemir: *Suyu Arayan Adam* (1959)
19. Talip Apaydın: *Sarı Traktör* (1958)
20. Vedat Nedim Tör: *Resim Öğretmeni* (1943)

2.3. Veri Toplama Araçları

Veri toplama araçlarını yukarıda ismi geçen 20 roman oluşturmaktadır.

2.4. Veri Toplama Süreci

Araştırma kapsamında, öncelikle Türk edebiyatındaki öğretmen yazarlar tespit edilmiştir. Tespit edilen yazarların arasında 1924 ile 1960 yılları arasında roman türünde

yazılmış ve öğretmen karakter içeren eserleri bulunan yazarlar ve eserleri araştırmaya dâhil edilmiştir. Belirlenen eserler, eğitim idealizmi açısından incelenmiştir.

2.5. Verilerin Analizi

Nitel bir araştırma olan bu çalışmada, veriler analiz edilirken içerik analizi ve betimsel analiz yöntemleri kullanılmıştır. Belirlenen amaç doğrultusunda ilk olarak romanlar temalara ayrılmış, özetlenmiş ve yorumlanmıştır. Betimsel analizle daha önceden belirlenen temalara göre özetlenen ve yorumlanan veriler, sonrasında içerik analizinde daha derin incelenmiştir.

Çalışmada, araştırma sorularına bağlı olarak bazı başlıklar oluşturulmuştur. İdeal eğitim ve ideal öğretmenlik anlayışının şekillenmesinde etkili olan unsurlar; sosyo-ekonomik yapı, eğitime olan inanç, öğretmenlerin mesleklerini tercih etme sebepleri olmak üzere üç ayrı başlıkta toplanmıştır. İdealizmi örseleyen unsurların neler olduğu sorusu ile ilgili ise; halktan kaynaklanan, maddi şartlardan kaynaklanan, bürokrasiden kaynaklanan, öğretmenlerden kaynaklanan, öğrencilerden kaynaklanan ve doğal sebeplerden kaynaklanan problemler olmak üzere 6 başlık elde edilmiştir. Bu başlıklar Eğitim ve Öğretmen İdealizmini Örseleyen Unsurlar başlığı altında ele alınmıştır.

Araştırma kapsamında halkın, bürokratların ve öğretmenlerin ideal eğitim ortamını sağlamak için hangi faaliyetlerde buldukları sorusuna da cevap aranmıştır. Bu soru ile ilgili bulgu ve bulguların yorumları; Halk, Bürokratlar ve Öğretmenlerin İdeal Eğitim Ortamını Oluşturma Çabaları başlığı altında ele alınmış olup bu konuda yoğun olarak öğretmenlerin yaptıkları olumlu faaliyetler tespit edilmiştir. Son olarak ise, öğretmen karakterlerin olumlu mesleki davranışları tespit edilmiştir. Bu davranışlar Romanlarda Ortaya Çıkan İdeal Öğretmen Özellikleri başlığı altında detaylandırılmıştır. İlgili çalışmanın tüm sürecinde araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

3. BULGULAR

İncelenen romanlardan elde edilen veriler yorumlandığında, eğitim ve öğretmen idealizmini olumlu ve olumsuz yönlerden etkilediği görülen bazı hususlar tespit edilmiştir. Bu hususlar ve bunların söz konusu romanlarda ortaya çıkış şekilleri şunlardır:

3.1. Sosyo-Ekonomik Yapı

Halkın öğretmene olumlu bakış tarzı sergilediği romanlarda halk, öğretmeni çeşitli zorluklarda bir kurtarıcı olarak görmekte ve zor durumlar karşısında onun yardımına başvurmaktadır. *Köye Gidenler* romanında, köye gelecek olan vali ile iletişim sorunu yaşanacağını düşünen muhtar, vali geleceği zaman Ahmed Öğretmen'in de orada bulunmasını ister. Kendilerinin cevap veremeyeceği sorular karşısında öğretmenin onlara yardım edeceğini düşünür. *Sarı Traktör* romanında hastaya yardım etmesi için köylünün aklına ilk olarak öğretmen gelir. Öğretmenin halkı birleştirici bir rolü de görülür. *Suyu Arayan Adam* romanında, ölen bir öğretmen için sünni ve şii cemaatlerin oluşturduğu halk bir araya gelir. Bütün çarşılar kapatılarak, öğretmen için büyük bir cenaze töreni düzenleyerek ona sevgi ve saygılarını gösterirler. *Karapürçek* romanında öğretmeni yürütmek için kendisine binek hayvan tahsis edilir ve onun için mükellef bir kahvaltı hazırlanır. *Nabi'nin Park Kahvesi* romanında da öğretmen için halk kendi arasında para toplayarak kendisine destek olmaya çalışmaktadır. *Bizim Köy* romanındaki öğretmen, kendisi de köylü olup köy enstitüsünde aldığı eğitim sonrasında köy öğretmenliği yapar. Halka yakın bir hayat tarzına sahip olması, öğretmenin halkın üzerinde daha etkili olmasını sağlamıştır.

İncelenen romanlarda, öğretmen ve halk ilişkisinin olumsuz örnekleri de vardır. Olumsuz ilişkinin kaynağı da halk ve öğretmen olarak iki farklı şekilde ortaya çıkmaktadır. Halktan kaynaklı olan olumsuz durumlar, *Vurun Kahpeye*, *Bizim Köy*, *Karapürçek*, *Resim Öğretmeni*, *Yeşil Gece*, *Havada Bulut Yok* romanlarında öğretmenlerin fiziki, mesleki ve psikolojik olarak zarar görmelerine sebep olacak kadar ciddi olan dedikodu ve iftiraların halk

nazarında karşılık bulması, *Karapürçek*, *Resim Öğretmeni*, *Köye Gidenler* romanlarında, halkın öğretmenlere güvenmemesi ve onlara karşı ön yargılı olması, *Tatarcık* romanında da halkın eğitimi kabul etmemesi şeklinde ortaya çıkar. Öğretmenden kaynaklanan olumsuz ilişkiye tek örnek *Karapürçek* romanındadır. Bu romanda imkânları beğenmeyerek köyden kaçan öğretmenler, köyde çok sık öğretmen değişmesine ve bu kadar çok öğretmen değişikliği yaşanması da dışarıdan bakan insanların gözünde köyün problemlili olarak algılanmasına sebep olmuştur.

Mahşer, *Karapürçek* ve *Kan Davası* romanlarında, ekonomik kaygılar halkın eğitime duyduğu ihtiyacın önüne geçmektedir. Bu romanlarda, ekonomik sorun yaşayan aile büyükleri, çocuklarından aile bütçesine destek olmalarını beklemekte, bu beklentiden dolayı da eğitimi ailenin maddi kazancına engel bir unsur olarak görmektedir. Örnek olarak, *Kan Davası* romanındaki yaşlı bir kadın, maddi kaygıları sebebiyle torunlarını okula değil, tarlaya göndermektedir. Kadının bu davranıştan vazgeçmesi ise Ömer Öğretmen'in yaşlı kadına tarlada yardım edeceği sözünü vermesi ile olmuştur.

Mahşer romanında, ekonomik kaygıların öğretmenleri de etkilediği görülmektedir. Nihad Öğretmen, yaşadığı maddi sorunlar sebebiyle esas mesleği olan öğretmenlik yerine suflörlük gibi çeşitli işleri yapmaktadır. Nihad Öğretmen'in bu davranışı, ekonomik kaygıların öğretmenlerin idealizmine engel olduğunu göstermektedir.

3.2. Eğitime Olan İnanç

İncelenen romanlarda halkın eğitime olan bakışı, sadece dinî eğitimi değerli görme ve eğitimden bir beklentilerinin bulunmaması şeklinde ortaya çıkmaktadır. Özellikle köydeki eğitim faaliyetlerinin anlatıldığı *Bizim Köy*, *Yeşil Gece*, *Köye Gidenler* romanlarında, dinî eğitim halk tarafından resmî eğitime göre daha önemli görülmekte ve tercih edilmektedir. *Bizim Köy* romanında, yöre halkı dinî eğitimi daha önemli gördüğü için, çocuklarının eğitiminde özellikle hocanın yer almasını ister. Okul için toplanan salma vergisini ödemekten kaçır; ancak

şeyhin kişisel borcunu ödemek için kendi arasında bin liradan fazla para toplar. Aynı romanda yöre halkından bir kişi resmî eğitim faaliyetlerini sürdürmeye çalışan öğretmene, at-eşek okumasından vazgeçip çocuklara namaz öğretmesini söyler. Buradaki kişinin resmî eğitim için at- eşek okuması tabirini kullanması, resmî eğitim faaliyetlerine verdiği önemin ne kadar az olduğunu göstermesi yönüyle önemlidir.

Halkın gözünde resmî eğitim faaliyetleri, dinî değerleri olumsuz etkileyen gereksiz iş olarak görülür. *Köye Gidenler* romanında, okul olmadığı için derslerin camide işlenmesi halk tarafından Allah'ın evini kirletmek olarak görülmektedir. Bu durum, okul ve eğitimin halka yabancı olduğunu, halkın resmî eğitimi içselleştirmediğini ortaya koymaktadır. Halkın eğitime olumsuz bakışı sonucu, halk arasında pek çok hurafe ve yanlış inanışın da ortaya çıktığı görülmüştür. *Kan Davası* romanında, halkın eğitimden bir beklentisinin olmadığı görülür. Köye gelmek istemeyen öğretmenler ve ilgisiz bürokratlar, köydeki insanların eğitimden ve yapılacak yardımlardan beklentilerini kaybetmelerine neden olmuştur. *Bizim Köy* romanında ise çocuğunu okula göndermeye karşı olan bir köylü öğretmene “Yoksa çocuğu okutacan da ne olacak ki? Düşsün iki öküzün ardına da sürsün çifti, işine baksın.” der. Bu sözler, köylünün eğitimin vakit ve iş gücü kaybı olduğuna inancını ortaya koyan acı bir tablodur.

3.3. Öğretmenlerin Mesleklerini Tercih Etme Sebepleri

Romanlardaki öğretmenler, mesleklerini tercih sebeplerine göre şu şekilde gruplandırılmıştır:

1. Dış etkilerle öğretmenlik mesleğini seçen öğretmenler: *Kan Davası* romanındaki Ömer, *Acımak* romanındaki Zehra Öğretmen bu gruptadır. Bu öğretmenlerin mesleklerini seçmelerine aile ve sosyo-ekonomik durumlar etkili olmuştur. Bunların meslek seçim sebeplerinden bağımsız olarak olumlu öğretmen davranışları sergiledikleri görülür. Ancak bu öğretmenlerin mesleklerini icra etme şekillerini ve birtakım hassasiyetlerini değiştirdiği anlaşılmıştır. Örneğin, *Acımak* romanındaki Zehra Öğretmen'de ailevi

sorunlardan dolayı acıma duygusu eksiktir ve bu durum onun mesleki davranışlarını etkilemiştir.

2. İdealleri doğrultusunda öğretmenliği tercih eden kahramanlar: *Bizim Köy, Köye Gidenler, Resim Öğretmeni, Tatarcık, Huzur, Karapürçek, Vurun Kahpeye, Suyu Arayan Adam, Yeşil Gece, Havada Bulut Yok, Denizin Çağırışı* romanlarındaki öğretmen kahramanlar bu gruptadır. İncelenen romanlar arasında, öğretmenlik mesleğini idealleri doğrultusunda seçen öğretmenlerin bulunduğu romanlar diğerlerine göre daha fazla sayıdadır.
3. Öğretmenliği bir geçim kaynağı olarak gören öğretmenler: *Biz İnsanlar, Mahşer, Damga, Karlı Dağdaki Ateş* romanlarındaki öğretmenler, öğretmenliği sadece bir geçim kaynağı olarak görürler. Öğretmenlik mesleğinin gerektirdiği idealizmden uzak olan bu şahsiyetler öğretmenlik mesleğine karşı aidiyet duygusu hissetmemektedir.
4. Bu grupların dışında kalan öğretmenler: *Hababam Sınıfı, Sarı Traktör, Damga, Nabi'nin Park Kahvesi* romanlarındaki öğretmenler bu gruptadır. Bu öğretmenlerin gerek anlatımda ikinci planda yer almaları gerekse öğretmenlik niteliklerinden başka niteliklerinin ön plana çıkarılması sebebiyle mesleklerini seçme sebepleri anlaşılamamaktadır.

3.4. Eğitim ve Öğretmen İdealizmini Örseleyen Unsurlar

Romanlarda öğretmenlerin eğitim adına yapmak istedikleri işlerin gerçekleşmesini engelleyen pek çok unsur tespit edilmiştir:

1. **Halktan kaynaklanan problemler:** İncelenen romanlarda haktan kaynaklanan problemlerin farklı şekillerde ortaya çıktığı ve eğitime, öğretmenlere, öğrencilere zarar verdiği görülmüştür. Halkın kişisel problemlerinin öğretmenlere yansımaları, öğretmene saygı gösterilmemesi, zengin kesimin bürokrasi ve öğretmenler üzerinde baskı kurması, halkın

ürettiği dedikodu ve öğretmenlere attığı iftiralar, halkın öğretmenler konusundaki ön yargıları ve köy imamlarının öğretmenlerle çatışması doğrudan öğretmenlere zarar veren problemlerdir. Ailelerin çocuklarına olumsuz örnek teşkil etmesi ve kız çocuklarının okula gönderilmemesi öğrencileri etkileyen problemlerdir. Halkın eğitimi istememesi, eğitim hakkındaki olumsuz fikirleri ve batıl inanç ile hurafelere itimat etmesi de eğitimi olumsuz etkileyen problemlerdir.

2. Maddi şartlardan kaynaklanan problemler: Bunlar, fiziki ve ekonomik problemler şeklinde karşımıza çıkar. Fiziki problemler başlığı altında öne çıkan durum okulların fiziksel olarak yetersiz olmasıdır. Ekonomik problemlerin öğretmenler üzerindeki olumsuz etkileri; öğretmenlerin hayatlarını tehlikeye sokması, öğretmenlerin barınma durumlarını etkilemesi, öğretmenlerin hayat standartlarını olumsuz etkilemesi, öğretmenlerin psikolojilerini olumsuz etkilemesi ve öğretmenlerin mesleki davranışlarını olumsuz etkilemesi şeklinde ortaya çıkmıştır.

3. Bürokrasiden kaynaklanan problemler: İncelenen romanlarda bürokrasi ve kimi bürokratların eğitimi ve öğretmenleri olumsuz etkilediği görülmüştür. Okul müdürü ve köy muhtarı gibi bürokrat olmayan ancak olumsuz davranışlar sergileyen kişilerin eylemleri de bu kapsamda ele alınmıştır. *Yeşil Gece* romanında Anadolu'ya gitmek istemeyen öğretmenler gibi pek çok eğitim sorunu varken odasında uskumru dolmasının yapılışını tartışan ilgisiz bürokratlar; *Mahşer* romanında Paşa yakını olan kişiyi ulaşım sorunu olmayan bir yerde görevlendirirken gazi olan Nihad Öğretmen'e iş vermeyen Millî Eğitim Bakanlığındaki Müdür gibi bürokratlar; *Havada Bulut Yok* romanında sorumluluktan ve işten kaçan Okul Müdürü; *Karapürçek* romanında faydalı icraatlar yapmak isteyen öğretmene destek olmayan ve onu engelleyen Millî Eğitim Memuru bu gruba giren örneklerdir.

4. Öğretmenlerden kaynaklanan problemler: *Damga* romanında, ders vermek için gittiği evin evli hanımıyla gizli aşk yaşayan İffet Öğretmen'in ahlak dışı davranışı; *Yeşil Gece* ve *Vurun Kahpeye* romanlarında, Anadolu'ya gitmemek için Maarif Müdürlüğü koridorlarını

aşındıran öğretmenler; *Biz İnsanlar* romanında, maaşını arttırmak için meslektaşının okuldan atılmasına sebep olan Celal Öğretmen; *Vurun Kahpeye* romanında, eşraf ve memur çocuklarına iyi davranıp onlarla sigara bile içerken esnaf çocuklarına önem vermeyen öğretmen; *Hababam Sınıfı* romanında öğrencilere anlatacağı konuyu küçük kopya kâğıtlarına bakarak anlatan ve öğrencilerde kopyanın doğal bir davranış olduğu fikrinin oluşmasına sebep olan Maraton Raşit isimli öğretmen, öğretmenlerden kaynaklı olumsuz durumlara örnek oluşturmaktadır.

5. Öğrencilerden kaynaklanan problemler: İncelenen romanlarda öğrencilerden kaynaklanan problemler sadece *Hababam Sınıfı* romanından tespit edilmiştir. Bu romandaki öğrencilerin öğretmenlerine Kel Mahmut, Maraton Raşit, Badi Ekrem, Otello Kemal, Vakvak Rıza gibi lakaplar takarak saygısızlık etmeleri; tuvalette ve tiyatro salonunda sigara içerek disipline aykırı davranışları; dersinden kaldığı hocanın kedisini kaçırmak için onun sevdiği bir varlığa el koymaları; bahçede futbol oynama yasağını kaldırtmak için okulun camlarını kırmaları eğitim ve öğretmenler açısından problem teşkil etmektedir.

6. Doğal sebeplerden kaynaklanan problemler: Bu doğal sebepler okulların konumu, ulaşım imkânları, hava şartları gibi insan faktöründen bağımsız unsurlardır. *Kan Davası* romanındaki köye ulaşımın zor olması, burasının gazete, kitap vb. iletişim ve bilgi araçlarından uzak kalmasına neden olmuştur. Benzer sorunun bulunduğu *Bizim Köy* romanında da halk, başbakanın değiştiğini üç ay sonra öğrenecek kadar izole bir durumdadır. Zorlu ulaşım koşulları ve ağır iklim şartları *Köye Gidenler* romanındaki öğretmenlerin şehir merkezine gidip maaşlarını almalarına engel olmuş, öğretmenler beş ay boyunca maaş alamamış ve ellerindeki kısıtlı imkânlarla yaşamaya çalışmışlardır.

3.5. Halk, Bürokratlar ve Öğretmenlerin İdeal Eğitim Ortamını Oluşturma Çabaları

İncelenen romanlarda ideal eğitim ortamını sağlamak adına çeşitli faaliyetleri bulunan öğretmenler, halktan kişiler ve bürokratlar da tespit edilmiştir.

Bu çalışmalar, ağırlıklı olarak öğretmenler tarafından yapılmaktadır. *Acımak* romanında Zehra Öğretmen, okulun boya badana gibi işlerini kendisi yaparak para artırır ve arttırdığı para ile sınıflar için ders aletleri satın alır, öğrencilerinin kopan düğmelerini diker. *Suyu Arayan Adam* romanındaki öğretmen ve *Vurun Kahpeye* romanındaki Aliye Öğretmen, savaş esnasındaki çeşitli zorluk ve imkânsızlıklara rağmen eğitime devam etme çabası içindedirler. *Karapürçek* romanında ismi verilmeyen öğretmen, halk ile birlikte namaz kılar, halkın geleneklerine uygun davranır ve cami hocasıyla iyi anlaşır. *Nabi'nin Park Kahvesi* romanındaki iki öğretmen, öğrencilerin iyiliği ve başarısı için iş birliği yapar. *Bizim Köy* romanındaki öğretmen, öğrencilerini bitlere karşı ilaçlar. *Resim Öğretmeni* romanındaki Mehmet Öğretmen, öğrencilerinin sağlık durumlarının takibi yapılsın diye doktor ve dişçi ile anlaşır. *Havada Bulut Yok* romanındaki Süleyman Öğretmen, maddi açıdan zor durumda olan öğrencilerin okulda hademe olarak çalışması ve bu yolla hem geçimini sağlaması hem de iş ahlakını öğrenmesi fikrini okul müdürüne iletir. *Karapürçek* ve *Kan Davası* romanlarındaki öğretmenler, velileri ikna ederek okula gelen öğrenci sayısını artırır. *Havada Bulut Yok* romanındaki Süleyman Öğretmen ve *Resim Öğretmeni* romanındaki Mehmet Öğretmen, öğrenci ihtiyaçlarını tespit ederek dersi ve etkinlikleri bu doğrultuda şekillendirir. *Hababam Sınıfı* romanındaki okul müdürü, kantindeki simitleri, başına herhangi bir görevli koymayıp sadece öğrencilerin kutuya para atmalarını sağlayarak satar ve bu şekilde öğrencilerde sorumluluk duygusu oluşturmaya çalışır. *Resim Öğretmeni* romanındaki Mehmet Öğretmen, sınıf içinde öğrencilere ılımlı davranarak ve öğrencilere çeşitli ikramlar yaparak öğrencilere dersini sevdirmeye çalışır. Ayrıca her cumartesi kahvede halk ile bir toplantı düzenleyerek orada onlara çeşitli konularda eğitim verir. *Suyu Arayan Adam* romanındaki öğretmen, mesleki gelişimi sağlamak için meslektaşlarıyla tenkit seansları düzenler. *Köye Gidenler* ve *Karapürçek* romanlarındaki öğretmenler halka hijyen eğitimi verir.

3.6. Romanlarda Ortaya Çıkan İdeal Öğretmen Özellikleri

Eğitim-öğretimin kalitesi için eğitim sisteminin en önemli unsurlarından biri olan öğretmenlerin sahip olması gereken nitelikler “öğretmen yeterlikleri” olarak adlandırılmaktadır. Bu çalışmada da incelenen öğretmen romanlardaki öğretmen karakterlerin olumlu mesleki davranışları tespit edilmiştir. Bu davranışlar; “kararlılık, çalışkanlık, güvenilirlik, umutlu olma, mesleki yeterlilik, saygınlık, insanları etkileme, yardımseverlik, çalışılan yere ve bu yerin halkına uyum sağlama, halka ve vatana hizmet, mücadelecilik ve cesaret, entelektüellik, merhamet, sorumluluk sahibi olma, idealist olma, eleştiri ve öz eleştiri yapabilme, örnek olma ve iyi bir kişiliğe sahip olma”dır.

Romanlardaki ideal öğretmen karakterlerde görülen kararlılık niteliği; bu öğretmenlerin kendilerinden ve ideallerinden emin olmaları, mücadelelerini bir savaş gibi görmeleri, sorunlardan bir şeyler öğrendiklerine inanmaları ve ideallerine ulaşmak istemeleri biçimlerinde ortaya çıkmaktadır. Romanlarda çalışkanlık, öğretmenlerin kendi alanlarına girmeyen işleri bile yapmaları şeklinde görülür. Örnek olarak, *Acımak* romanındaki Zehra Öğretmen ve *Köye Gidenler* romanındaki Ahmet Öğretmen ve Durmuş Öğretmen, çalıştıkları okulun boya, badana ve tamirat işlerini de üstlenirler. *Resim Öğretmeni* romanındaki Mehmet Öğretmen de kendi tabiriyle ayrık otu gibi yaşamak istememesi neticesinde yaz tatillerinde bile okul için çalışır. Bu örneklerdekinden başka, akademik anlamda da çalışkanlık gösteren öğretmenler vardır. *Suyu Arayan Adam* romanındaki öğretmen, eğitimden siyasete kadar geniş bir alanda aktif olarak faaliyet göstermiş, donanımlı bir öğretmendir.

İncelenen romanlardaki öğretmenler, olumlu mesleki davranışları ve karakter özellikleri sayesinde halkın ve idarecilerin güvenini kazanmışlardır. *Biz İnsanlar* romanındaki Orhan Öğretmen’in, fakir bir öğrencinin haklarını korumak için çalıştığı okuldan istifa etmesi, onun halkın güvenini kazanmasını sağlamış, okula geri döndüğünde okuldaki öğrenci sayısı artmıştır.

Acımak romanındaki Zehra Öğretmen de başarılı ve dürüst bir kişi olması sebebiyle hem idarecilerin hem de halkın güvenini kazanmıştır.

Öğretmenlerin umutlarını muhafaza etmeleri, onların karşılaştıkları çeşitli güçlükler karşısında dik durmalarını sağlamıştır. Bu öğretmenler, taşıdıkları umut sayesinde yılmadan hedeflerine ulaşmak için yollarına devam etmişlerdir. *Havada Bulut Yok* romanındaki Süleyman Öğretmen, taşradan gelen öğrenciler için yurt yaptırmak istemiş ancak bunu okul müdürüne kabul ettirememiştir. Buna rağmen bu hedefi için çalışmaya devam etmiştir. Öğretmenlerin yaptıkları ya da yapacakları icraatların sonunda başarıya ulaşacaklarına dair umutları da vardır. *Yeşil Gece* romanındaki Şahin Öğretmen “Bu yeşil geceye nihayet verecek gün bizden, yeni mektep dediğimiz bu kötü, karanlık viraneden doğacak.” diyerek cahillikle girdiği savaşı kazanacağına ve başarılı olacağına inanmaktadır.

Romanlardaki ideal öğretmenlerde görülen diğer bir olumlu özellik mesleki yeterlidir. Bu öğretmenlerin öğrencilere verdikleri bilgilerde seçici oldukları görülür. Örneğin *Acımak* romanındaki Zehra Öğretmen ile *Yeşil Gece* romanındaki Şahin Öğretmen, hurafelerden uzak, en faydalı bilgileri öğretme hassasiyetine sahiptir. İdeal öğretmenlerin öğrencilere verdikleri bilgiler sadece ilmî bilgilerle sınırlı değildir. *Karapürçek* ve *Acımak* romanlarındaki öğretmenlerin öğrencilerine temizlik eğitimi vermeleri, *Vurun Kahpeye* romanındaki Aliye Öğretmen’in öğrencilere millî marşlar öğretmesi, günlük hayatla ilgili bilgi ve becerilerden başka millî hassasiyete kadar çeşitli durumların kazandırılması da ideal öğretmenler tarafından önemsenmektedir. Ayrıca öğrencilere kazandırmak istedikleri bilgi ve becerileri düz yolla değil, çeşitli aktivitelerle zenginleştirerek kazandırmaya çalışmışlardır. *Karapürçek* romanındaki öğretmen, öğrencilerde temizlik alışkanlığı oluşturmak için temizlik kontrolünü bir yarışma şekline dönüştürmüş ve bu etkinliğin yararını arttırmak için de etkinlik öncesinde öğrencilere yapacakları faaliyetin önemi hakkında bilgi vermiştir. Öğretmenlerin ders anlatış şekilleri ile öğrencilerinde iz bıraktıkları da görülmüştür. *Huzur* romanındaki İhsan Öğretmen,

öğrencisi Mümtaz tarafından “Tanıdığım insanların en rahat, en güzel konuşanı, dersi, sohbeti, şakası günlerce hatırdan çıkmayan adam...” şeklinde nitelendirilmektedir.

İncelenen romanlardaki öğretmenler, sınıf içinde sert bir disiplin anlayışından uzak kişilerdir. *Resim Öğretmeni* romanında Mehmet Öğretmen, arkadaşını ayağı ile rahatsız eden bir öğrencisine sert bir ceza vermek yerine onun hatasını fark etmesini ve arkadaşından özür dilemesini sağlamıştır. *Yeşil Gece* romanında Şahin Öğretmen’in derse hazırlıklı girmesi ve *Karapürçek* romanındaki öğretmenin siyasi görüşlerden uzak tarafsız bir eğitim vermesi de diğer olumlu öğretmen davranışlarındandır.

İdeal öğretmenler bilgili, bilgiye değer veren ve bilginin kıymetini halka göstermek isteyen entelektüel kişilerdir. *Suyu Arayan Adam* romanındaki öğretmen, Rusya’nın, Çin’in ve Azerbaycan’ın tarihi, dili, coğrafyası, sosyolojisi ve edebiyatı hakkında geniş bir bilgi birikimine sahiptir. *Yeşil Gece* romanındaki Şahin Öğretmen, bilgi yönünden kendini eksik hissettiği zamanlarda kitaplara başvuran ve parasını kitaplara harcayan bir kişidir. Kitaplar, *Damga* romanındaki İffet Öğretmen için evindeki en eğlenceli meşguliyetlerden biri; *Nabi’nin Park Kahvesi* romanındaki Mustafa Öğretmen için mutluluk sebebi ve aynı romandaki Sıtkı Öğretmen için de “Sevgililerim” olarak adlandırdığı materyallerdir.

Eleştiri ve öz eleştiri yapabilme niteliği, incelenen romanlardaki ideal öğretmenlere ait diğer bir özellik olarak görülmektedir. Bu öğretmenler kendi eksikliklerini ve hatalarını görme ve eleştirebilme yeteneğine sahip kişilerdir. Örneğin, *Suyu Arayan Adam* romanındaki öğretmen, kendisini yetersiz görmüş ve eleştirmiştir. *Karapürçek* romanındaki öğretmen de imam - öğretmen çatışmasına farklı bir pencereden bakarak kızılması gereken kişilerin kendisi de dâhil bütün öğretmenler olduğunu, çalışma hızlarının imamların çalışma hızlarına yetişemediğini söylemiştir.

Öğretmenlerin olumlu kişilik özelliklerinden bir diğeri de *Vurun Kahpeye* romanındaki Aliye Öğretmen’in, *Suyu Arayan Adam* romanındaki öğretmenin, *Yeşil Gece* romanındaki

Şahin Öğretmen'in ve *Mahşer* romanındaki Nihad Öğretmen'in hayatını vatan ve millet için feda etmekten çekinmemesi şeklindedir. *Nabi'nin Park Kahvesi* romanında, Sıtkı Öğretmen'in şahsında ise gururlu olma özelliği ortaya çıkmaktadır. Bu öğretmen, yaşadığı tüm maddi sıkıntılara rağmen kimseye minnet etmemektedir. *Yeşil Gece* romanındaki Şahin Öğretmen haksızlığa karşı durmanın gerekliliğini göstermiştir. Ayrıca *Karapürçek* romanındaki isimsiz öğretmenin ve *Nabi'nin Park Kahvesi* romanındaki Mustafa Öğretmen'in şahsında alçakgönüllülük görülmektedir. Bu öğretmenler, gittikleri yerlerde mevki ayırt etmeksizin herkesle iyi ilişkiler kuran kişilerdir.

4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Araştırma kapsamında incelenen öğretmen romanlarından *Hababam Sınıfı*, *Denizin Çağırışı* ve *Karlı Dağdaki Ateş* romanları haricindeki romanlarda ideal eğitim ve öğretmenlik konusunda bulgular elde edilmiştir. Yukarıda belirtilen romanlarda ise daha çok ideal eğitimi örseleyen unsurlar görülmüştür.

İdeal eğitim ve ideal öğretmenlik anlayışının şekillenmesinde etkili olan unsurlar sosyo-ekonomik yapı, eğitime olan inanç ve öğretmenlerin mesleklerini tercih etme sebepleri olarak ortaya çıkmıştır. Öğretmen ve halk arasındaki ilişkinin olumlu olması durumunda ideal eğitim için gerekli olan iş birliğini ortaya çıkarmaktadır. Öğretmen ve halk arasındaki olumsuz ilişkiler sonucunda olması gereken iş birliği zedelenmekte, bu durum öğretmenlerin hayatlarını ve mesleklerini olumsuz yönde etkilenmektedir. Halkın eğitime olumsuz bakış açısı sebebiyle eğitime ihtiyaç duymadıklarından çocuklarını da okula göndermek istemezler. Bunun sonucu olarak halk arasında çeşitli hurafe ve batıl inançların yayılması dikkat çeker. Özellikle köydeki eğitim mücadelesini anlatan romanlarda ekonomik sorunlar sebebiyle halk, resmî eğitime değer vermez. Romanlardaki bazı öğretmenler, ekonomik sorunlar sebebiyle idealist öğretmen özellikleri göstermezler.

İdeal eğitim ve öğretmenlik anlayışının şekillenmesinde etkili olan diğer unsur ise öğretmenlerin mesleklerini tercih etme sebepleri olarak ortaya çıkmıştır. Öğretmenler mesleklerini tercih etme sebeplerine göre: 1. Dıştan gelen etkilerle öğretmenlik mesleğini seçen öğretmenler, 2. İdealleri doğrultusunda öğretmenliği tercih eden kahramanlar, 3. Öğretmenliği bir geçim kaynağı olarak gören öğretmenler, 4. Bu grupların dışında kalan öğretmenler olarak gruplandırılmıştır. Öğretmenlerin meslek tercih sebepleri onların mesleki davranış ve başarılarını da şekillendirmiştir. Özellikle mesleklerini idealleri doğrultusunda tercih eden öğretmenler, diğer gruptaki öğretmenlere göre sayıca daha fazla olumlu mesleki ve kişisel davranış sergilemişlerdir. Bu öğretmenler, eğitim hizmeti için hiçbir görev yeri tercihi yapmadan Anadolu'nun çeşitli yerlerine gitmişlerdir. Ayrıca bu gruptaki öğretmenler, diğer gruplardaki öğretmenlere kıyasla daha kararlı, mücadeleci ve sabırlı kişilerdir. Mesleklerini sadece bir geçim kapısı olarak gören öğretmenler olumlu mesleki nitelikler göstermekle birlikte mesleklerine bağlılık konusunda idealleri doğrultusunda mesleklerini tercih eden öğretmenlerden ayrılmaktadırlar. Çünkü bu öğretmenler ya *Biz İnsanlar* romanındaki Orhan Öğretmen gibi maddi durumu iyileştiğinde mesleği bırakmış ya da *Mahşer* romanındaki Nihad Öğretmen gibi maddi sıkıntılara dayanamayıp başka mesleklere yönelmişlerdir. Diğer gruplardaki öğretmenler de olumlu öğretmen nitelikleri göstermişlerdir.

Bu araştırmada yapılan öğretmen sınıflandırmasına benzer bir sınıflandırma da Aydın (2006) tarafından yapılmıştır. Aydın, Reşat Nuri Güntekin'in romanlarını incelemiş ve öğretmenleri meslek tercih sebeplerine göre sınıflandırmıştır. Söz konusu sınıflandırma içerisinde aynı şekilde; bir ideale kendini adayıp öğretmen olanlar ve öğretmenliği bir geçim vasıtası olarak gören öğretmenler ele alınmıştır. Bu çalışmadan farklı olarak ise; yetiştikleri okullara göre öğretmen tipleri ve olayların kaçınılmaz sonucu olarak öğretmenlik mesleğini kabul edenler olmak üzere iki ayrı grup daha ortaya konmuştur.

Romanlarda eğitim ve öğretmen idealizmini örseleyen unsurlar; halktan, maddi şartlardan, bürokrasiden, öğretmenlerden, öğrencilerden ve doğal sebeplerden kaynaklanan problemler olmak üzere altı farklı problem alanı olarak ortaya çıkmıştır. Özellikle halktan kaynaklanan problemler diğer problemlerle kıyaslandığında daha fazladır. Halkın arasında yaşanan kavgalar ve taşıdıkları salgın hastalıklar gibi kişisel problemler; ebeveynlerin millî ve manevi değerlere zarar veren davranışlarıyla çocuklarına kötü örnek olması; özellikle köylerdeki eğitim faaliyetlerini anlatan romanlarda ortaya çıkan kız çocuklarının okula gönderilmemesi ve dinî eğitime daha çok önem verilmesi; halkın öğretmenlere saygı göstermemesi; zengin ve mevki sahibi kişilerin öğretmenleri ve bürokratları çıkarları doğrultusunda şekillendirmeye çalışmaları; halkın dedikodu yapması, iftira atması, ön yargı sahibi olması, batıl inanç ve hurafelere itimat göstermesi, öğretmenlere güvenmemesi ve öğretmen - imam çatışması ideal eğitimi ve öğretmenliği örseleyen, halktan kaynaklı sorunlardır. Talip Apaydın, Fakir Baykurt ve Mahmut Makal'ın romanlarını inceleyen Kahraman (2010) da meseleyi köyde eğitim-öğretim faaliyetlerini sürdüren öğretmenler açısından ele almış ve bu çalışmaya benzer sonuçlara ulaşmıştır. Bürokratlar ile öğretmenlerin çatışması, halkı eğitime ve bilinçlendirme amacı taşıyan öğretmenlerin bu amaçlarından dolayı başka yerlere sürülmeleri ilgili çalışmada tespit edilen durumlardandır.

Eğitimi örseleyen diğer bir durum maddi problemlerdir. Okul binalarının fiziki problemleri, yetersiz ulaşım şartları ile halkın ve öğretmenlerin yaşadığı ekonomik problemler maddi problemler kapsamında yer almaktadır. *Çalikuşu, Yeşil Gece, Kaplumbağalar, Kan Davası* ve *Onuncu Köy* romanlarında yer alan okul binaları eğitime elverişli değildir. Altunya (2013) *Türk Romanında Öğretmen* isimli kitabında ve Sevinç (2010) Atatürk Dönemi Türk romanında Anadolu'yu incelediği çalışmasında okulların ve öğretmenlerin görev yaptıkları yerlerin fiziki sorunlarına işaret etmişlerdir.

Bürokrasiden kaynaklanan sorunlar ise; vali, kaymakam, müfettiş, millî eğitim müdürü gibi bürokratların ve okul müdürü, köy muhtarı gibi yöneticilerin ilgisizliği ve görevlerini yerine getirmemeleri, zengin kişilerin lehine hareket etmeleri, öğretmenlere destek olmamaları, etik dışı ve olumsuz davranışları ve mesleklerine şahsi fikirlerini karıştırmalarıdır. Çanaklı (2007) *Türk Romanında Bürokrasi ve Memurlar* isimli doktora tezi çalışmasında, 1872- 1950 yılları arasında yazılan romanlarda geçen olumsuz memur tiplerini; görevlerini ihmal eden, rüşvete ve yolsuzluğa bulaşan, yükselme hırsı ve koltuk sevdalısı, adam kayıran ve şekilci-bürokratik zihniyete mensup memurlar olarak tasnif etmiştir. Bunların içinde görevlerini ihmal eden ve adam kayıran memur sınıflaması bu çalışmanın bulgularıyla örtüşmektedir. Güler (2001) de incelediği öğretmen romanlarında bürokrasi- öğretmen çatışmasına, görevini yerine getirmeyen bürokratlara ve bürokraside adam kayırma problemine işaret etmiştir.

Öğretmenlerden kaynaklanan problemler; öğretmenlerin meslek etiğine aykırı davranışları, kendi aralarında çıkar çatışmaları yaşamaları, öğrenci kayırmaları, mesleki olarak yetersiz olmaları ve öğrencilere olumsuz yaklaşım sergilemeleri iken öğrencilerden kaynaklanan problemler; öğrencilerin dersin işlenişine engel olan davranışları, disiplin dışı hareketleri, öğretmenleri tehdit etmeleri ve öğretmenlerden intikam alma duygusuyla hareket etmeleridir.

İdealizmi örseleyen unsurların, ideal eğitimin ve ideal eğitimi doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyen diğer unsurların üzerindeki olumsuz etkisi ise öğretmenlere, halka, eğitime ve öğrencilere olmak üzere farklı şekillerde ortaya çıkmaktadır.

Öğretmenler için:

1. Halkın çocuklarını okula göndermemesi ile maddi ve fiziksel problemlerin ortaya çıkardığı eksiklikler öğretmenlerin motivasyonunu olumsuz etkilemiş ve onların eğitime ayırmaları gereken zamanı öğrencileri okula kazandırmaya ve problemleri ortadan kaldırmaya çalışmakla geçirmesine sebep olmuştur.

2. Bürokrasiden, halktan, öğretmenlerden, maddi şartlardan ve öğrencilerden kaynaklanan problemler; öğretmenlerin mesleklerine olan bakışlarının olumsuz hâle gelmesine, mesleki performanslarının düşmesine hatta öğretmenlerin mesleklerinden uzaklaşmalarına sebep olmuştur.

3. İdeal eğitimi olumsuz etkileyen problemler, öğretmenlerin hayat standardını da olumsuz yönde etkilemiştir. İncelenen romanlarda, bazı öğretmenlerin çok kötü şartlardaki evlerde; diğer öğretmenlerin de okullarda, pansiyonlarda ve otellerde yaşadıkları görülür. Öğretmenler, yaşadıkları maddi problemler sebebiyle evlenmeyi bile düşünmemektedir.

4. Maddi sorunlar, halkın dedikodu ve iftiralari, meslektaşlarının ve bürokratların olumsuz davranışları öğretmenlerin ruhsal durumlarını olumsuz yönde etkilemektedir.

5. Halkın dedikoduları ve bulaşıcı hastalık taşıması gibi sorunlar, öğretmenleri daha temkinli olmaya iterek onların davranışlarını kısıtlamaktadır.

Öğrenciler için:

1. İncelenen romanlarda okula giden öğrenciler, maddi sorunlardan kaynaklı hijyen, sağlık ve beslenme yönünden yaşadığı yetersizlikler nedeniyle sağlıklı bir eğitim süreci geçirememektedir. Öğretmen bulunmaması ve fiziksel imkânların yetersizliği yüzünden okullarda aldığı niteliksiz eğitim öğrencileri olumsuz yönde etkilemektedir.

2. Öğretmenlerin öğrencileri arasında ailelerinin maddi durumlarına göre ayırım yapması, öğrencilerin eğitimden eşit derecede yararlanamamalarına sebep olmuş, öğretmenlerin öğrencilere karşı olan hakaret, şiddet ve aşağılama gibi olumsuz davranışları, öğrencilerin psikolojilerini olumsuz yönde etkilemiştir.

Halk için:

1. Zorlu iklim şartları, yetersiz ulaşım imkânları, resmî eğitime önem verilmemesi, kimi öğretmenlerin yetersizlikleri, özellikle köylünün gerek maddi gerekse fikren gerekli gelişmişlik düzeyine ulaşmasına engel olmuştur.

2. Halka tepeden bakan, köyün şartlarını beğenmeyip kaçan ve meslek etiğine aykırı davranıp öğrencisiyle yakınlaşan öğretmenler; halkın eğitimden uzaklaşmasına, öğretmenlere güvenmemesine ve bunun sonucu olarak da özellikle kız çocuklarını okula göndermemesine sebep olmuştur.

3. Öğretmenlerin Anadolu köy ve kasabalarına gitmek istememeleri, öğretmenlerin görev yaptıkları yerlerden kaçmaları ülkenin her köşesine hedeflenen eğitim-öğretim hizmetinin ulaştırılamamasına neden olmuştur.

İncelenen romanlarda olumsuz unsurları ortadan kaldırmak amacıyla gerek halk gerek öğretmen gerekse bürokrasi tarafından çeşitli çalışmalar yapıldığı da görülür. Öğretmenlerin, okula yardım yapmaları için insanları teşvik etmesi, okulların fiziki koşullarının iyileştirilmesi için bizzat çalışmaları, eğitim faaliyetlerine öğrencileri de dâhil etmeleri, öğrencilerin ilgilerini toplayıp heveslerini kırmamaları, halk ve bürokratlarla iyi ilişkiler kurma çabaları, okula gelen öğrenci sayısının arttırılmasına çalışmaları, çeşitli konulardaki kitaplar ve konferanslar aracılığıyla öğrencilerin ve halkın kişisel gelişimlerine katkıda bulunmaları bu çerçevede sayılabilir.

İdeal bir eğitim-öğretim ortamının oluşturulabilmesi için halk tarafından yapılan bazı çalışmalar da vardır. Eğitime ve öğretmenlere saygı duyma, okula, öğrencilere ve öğretmene yapılan maddi ve manevi yardım bu çerçevede söylenebilir.

Romanlarda, ideal bir eğitim-öğretim ortamının kurulabilmesi için bürokrasi tarafından yapılan çalışmalar da vardır. Okulların ve öğretmenlerin ihtiyaçlarına çözüm arama, hizmet içi eğitim toplantılarının düzenlenmesi, yapılan teftişlerle okulların durumlarının iyileştirilmesi gibi uygulamalar gösterilebilir.

Araştırmada, ideal öğretmen tipinin özelliklerinin neler olduğu da tespit edilmeye çalışılmıştır. Romanlarda tespit edilen, ideal öğretmen özellikleri şunlardır: “kararlılık, çalışkanlık, güvenilirlik, umutlu olma, mesleki yeterlilik, saygınlık, insanları etkileme,

yardımsızlık, çalışılan yere ve bu yerin halkına uyum sağlama, halka ve vatana hizmet, mücadelecilik, entelektüellik, merhamet, sorumluluk sahibi olma, idealist olma, eleştiri ve öz eleştiri yapabilme, örnek olma, fedakârlık, gururlu olma, haksızlığa karşı durma ve alçakgönüllü olma”dır.

Erdal (2005)’ın Halide Edib Adıvar ve Halide Nusret Zorlutuna’nın eserlerini incelediği çalışmasında, Kahraman (2010)’ın Mahmut Makal, Fakir Baykurt ve Talip Apaydın’ın romanlarında köyde eğitim sorununu incelediği çalışmasında ve Orakçı (2018)’nin 1860-1940 yılları arasında yayımlanan romanlardaki öğretmen ve eğitim konusunu incelediği çalışmasında tespit ettiği ideal öğretmenlerde bulunması gereken özellikler ile bu çalışmamızda ulaşılan ideal öğretmenlik özellikleri paralellik göstermektedir. Bu çalışma kapsamında elde edilen ideal öğretmenlere ait özelliklerin bir kısmı, Millî Eğitim Bakanlığı Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğü’nün yayımladığı Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlilikleri (MEB, 2017) adlı raporla da örtüşmektedir. Raporda yer alan “Öğrenme Ortamları Oluşturma”, “Öğrenciye Yaklaşım”, “İletişim ve İş Birliği”, “Kişisel ve Mesleki Gelişim” ve “Milli, Manevi ve Evrensel Değerler” başlıkları da bu çalışmada yer alan bulgularla örtüşmektedir.

Araştırmanın sonuçlarından hareketle öğretmenlere, eğitim kurumlarına, araştırmacılara ve ailelere olmak üzere bazı önerilerde bulunulabilir. Öğretmenler için, bu çalışmada incelenen romanları okumaları, bu romanlardaki olumlu öğretmen davranışlarını görmeleri ve öğretmen tecrübelerinden istifade etmeleri yönünde faydalı görülmektedir.

Romanlardaki mesleki davranış örnekleriyle öğretmenler, sınıf içi etkinliklerde yaratıcı olma ve eğitimi yaratıcı materyal ve aktivitelerle destekleme konusunda anlayış sahibi olabileceklerdir. Eğitim sürecinde karşılaştıkları sorunları kendi zamanlarından, enerjilerinden ve imkânlarından fedakârlık ederek ortadan kaldırmaya çalışmalıdırlar. Öğretmen adayları ve öğretmenler de eğitim sürecinde içinde yer alan herkesle olumlu ilişkiler kurmalı, din, dil, ırk ve statü düşünmeksizin sınıf ortamında adaletli olmalı, meslek etiğine

aykırı davranışlardan kaçınmalı, öğrencilerine örnek olduklarının bilinciyle davranışlarına dikkat etmeli, aşırı otoriter uygulamalardan kaçınmalı, karşılaştıkları çeşitli sorunlara sabretmeli ve mesleklerinin toplum için önemli olduğunun bilincinde olarak ülkenin her yerinde mesleklerini icra edebilme kararlılığında olmalıdırlar.

Eğitim kurumları için araştırma kapsamında incelenen öğretmen romanlarını öğrencilerle temas ettirmeleri, öğrencileri ideal eğitim ve öğretmenlik örnekleri ile karşılaştırması bakımından önemli görülmektedir. Yukarıda isimleri sayılan romanlar olumlu örnek oluştururken *Hababam Sınıfı*, *Damga* ve *Karlı Dağdaki Ateş* romanları olumsuz örnekleri ve olumsuz davranışların sonunda oraya çıkabilecek durumları göstermesi bakımından öğrencilere örnek teşkil edecektir.

KAYNAKLAR

- Altunya, H. (2013). *Türk romanında öğretmen*. Yeni Kuşak Köy Enstitülüler Derneği Yayınları.
- Aydın, Y. (2006). *Reşat Nuri Güntekin'in Çalığışu, Acımak, Yeşil Gece, Kan Davası romanlarında öğretmen tipleri ve toplumun öğretmen algılaması* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Atatürk Üniversitesi.
- Can, N., Yıldırım, N., Bedir, G., & Atalmış, E. H. (2019). İdealist öğretmen ölçeğinin geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(4), 405-418.
- Çanaklı, L. A. (2007). *Türk romanında bürokrasi ve memurlar (1872-1950)* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Uludağ Üniversitesi.
- Erdal, K. (2005). *Halide Edib Adıvar ve Halide Nusret Zorlutuna'nın eserlerinde öğretmen ve eğitim* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Uludağ Üniversitesi.
- Ergün, M. (2006). Bir bilim olarak eğitimin felsefi temelleri. M. Ç. Özdemir (Ed.), *Eğitim bilimine giriş* (ss. 67-100). Ekinoks.

- Güler, S. (2001). *Türk romanında öğretmen tipi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Kahraman, N. (2010). *Köy enstitüsü mezunu Mahmut Makal, Fakir Baykurt ve Talip Apaydın'ın romanlarında köyde eğitim sorunu* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ondokuz Mayıs Üniversitesi.
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kösemihal, N. Ş. (2014). Edebiyat sosyolojisine giriş. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 2(19-20), 1-37.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2017). *Öğretmenlik mesleği genel yeterlikleri*. Öğretmen Yetiştirme ve Geliştirme Genel Müdürlüğü. <https://oygm.meb.gov.tr/www/ogretmenlik-meslegi-genel-yeterlikleri/icerik/39>
- Ogur, E. (2018). Toprak Uyanırsa adlı eserde eğitim ve öğretmen idealizmi. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (66), 282-296.
- Orakçı, A. (2018). Türk romanında öğretmen ve eğitim (Tanzimat'tan köy enstitülü yıllara 1860-1940). *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 6(2), 18-36.
- Sevinç, C. (2010). *Atatürk Dönemi (1923-1938) Türk romanında Anadolu* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Sevinç, C. (2012). Aydınım halkla imtihanı: Ziya Gökalp'in "halka doğru" düsturu bağlamında Cumhuriyet'in ilk çeyreğinde Türk romanında idealist öğretmen tipleri. *Gazi Türkiyat Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 1(10), 127-163.
- TDK. *Online Güncel Türkçe Sözlük*. Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/>
- Yıldırım, A. (1999). Nitel araştırma yöntemlerinin temel özellikleri ve eğitim araştırmalarındaki yeri ve önemi. *Eğitim ve Bilim*, 23(112), 7-17.

EXTENDED SUMMARY

As a concept, the ideal person is defined as "the person who collects all the superior qualities that thought can conceive"(TDK). The ideal person is someone who has goals, focuses on high targets, self-sacrificing, modest, aware of his responsibilities, and aware of the expectations of his environment and society. The teacher of an ideal person should be idealistic. The perception of idealistic teaching has always been related to the past. However, idealistic teaching relates to the past, present, and future as well. "It is a fact that societies owe their rise to idealistic people" (Can et al., 2019, p. 406).

Among the literary genres, especially the novel reflects society and various ideologies. In Turkey, novels are shaped according to the ideology of their authors and the characteristics of the period they live in. With the effect of the understanding of national literature that gained momentum after the Second Constitutional Monarchy, Anatolia has become a utopia that should be saved from being condemned to be forgotten for years for Turkish intellectuals. Moving from the thought that the enlightenment, which was strived for in Anatolia, will begin with education, primarily teachers aspired to work in Anatolia. For example, the Republican era novels such as *Vurun Kahpeye* and *Yeşil Gece*, which started after the National Struggle and dealt with loyalty to the reforms, and the Socialist Realist Village Novels, which started with Mahmut Makal's work named *Bizim Köy* and dealt with the problems of the village and the peasantry, are examples of the novel shaped by the ideology.

After the proclamation of the Republic, there was an increase in the number of literary works about the village, and the movement called "village literature" gained significant momentum since 1950. The teacher had a decisive place in the works of the authors of the village institute. "Mahmut Makal's *Bizim Köy*, Fakir Baykurt's *Onuncu Köy*, Talip Apaydın's *Ortakçılar*, *Yarbükü*, and in other similar works, it is seen that the teachers were assigned the

duty of community leadership as ‘representatives of Atatürk's revolution’” (Ogur, 2018, p. 284).

In the current study, to reach the ideal education and ideal teaching characteristics from teacher and education novels written by teacher-writers between 1924-1960 the answers to the following questions were sought:

1. What are the conditions that determine the ideal education and the teaching idealism in novels written between 1924 and 1960?
2. What are the effective factors in shaping the ideal education and teaching understanding?
3. What are the factors that plague idealism in novels?
4. What activities do the public; the bureaucrats and the teachers do to provide the ideal educational environment in the novels?
5. What are the characteristics of the ideal teacher type to be created based on the works of the teacher-writers who gave works in the mentioned period and took part in educational activities personally?

This study is based on a qualitative research method. Within the scope of the research, 20 novels carrying messages about the idealist teacher model and ideal education and training style were determined by documentary scanning method, which is one of the qualitative research methods, and primarily the teacher-writers who were in Turkish literature, along with the authors who had works written as novels between 1924 and 1960 and include teacher heroes and their works are included in the study. The methods of content analysis and descriptive analysis were used while analyzing the data of the study. In line with the aim, firstly the novels were divided into themes, then summarized and interpreted.

In the novels analyzed, some aspects that affect education and teacher idealism in positive and negative ways were determined. These issues and their emergence in the novels

have been collected and evaluated under the following headings: "Socio-economic Structure", "Belief in Education", "Reasons for Teachers to Prefer Their Professions", "Elements That Affect Education and Teacher Idealism", "Efforts of the Public, Bureaucrats, and Teachers to Create the Ideal Educational Environment", "The Ideal Teacher Characteristics Appearing in Novels."

Results showed that the factors that are effective in shaping the ideal education and the ideal teaching understanding were the socio-economic structure, belief in education, and the reasons for teachers to choose their profession. In case the relationship between the teacher and the public was positive, the necessity of cooperation for ideal education was revealed. In the novels that talk about the struggle for education in the village, the public does not value formal education due to economic problems. The reasons for teachers' choice of the profession also shaped by their professional behavior and success. In the novels, non-idealistic teachers do not show positive teacher characteristics due to economic problems. For the problems arising from bureaucracy, the indifference of bureaucrats such as governors, district governors, inspectors, directors of national education and administrators such as school principals and village headmen to act in favor of rich people, do not support teachers, unethical and negative behaviors and confuse personal opinions about their profession.

The current study aimed to determine the characteristics of the ideal teacher. The ideal teacher characteristics determined in the novels are: "determination", "diligence", "reliability", "being hopeful", "professional competence", "respectability", "influencing people", "helpfulness", "adapting to the working place and to its people", "serving the public and the homeland", "intellectualism", "compassion", "being responsible", "being idealistic", "being able to criticize and self-criticize", "being an example", "sacrificing", "to be proud", "to stand against injustice" and "to be humble".

Teachers with examples of professional behavior in the novels had an understanding of creativity in classroom activities and supporting education with creative materials and activities. They tried to eliminate the problems they will encounter in the education process by sacrificing their own time, energy, and opportunities. Pre-service teachers and teachers should also establish positive relationships with everyone involved in the education process, be fair in the classroom without considering religion, language, race, and status, avoid behaviors against professional ethics, pay attention to their behaviors with the awareness that they are an example to their students, avoid overly authoritarian practices, be patient with the problems and be determined to be able to perform their profession all over the country, being aware of the importance of their profession for society.

YAYIN ETİĞİ BEYANI

Bu araştırmanın planlanmasından, uygulanmasına, verilerin toplanmasından verilerin analizine kadar olan tüm süreçte “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Bu araştırmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır. Bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

ARAŞTIRMACILARIN KATKI ORANI BEYANI

Araştırmacılar, mevcut araştırmaya eşit oranda katkı sağlamışlardır.

DESTEK VE TEŞEKKÜR

Bu çalışma birinci yazarın ikinci yazar danışmanlığında yürütülen yüksek lisans tezinin bir kısmından üretilmiştir.

ÇATIŞMA BEYANI

Bu araştırmanın; planlama, veri toplama, verileri yorumlama, sonuçları yorumlama ve makale haline getirme aşamalarından herhangi birinde yazarlar arasında çıkar çatışması bulunmamaktadır.